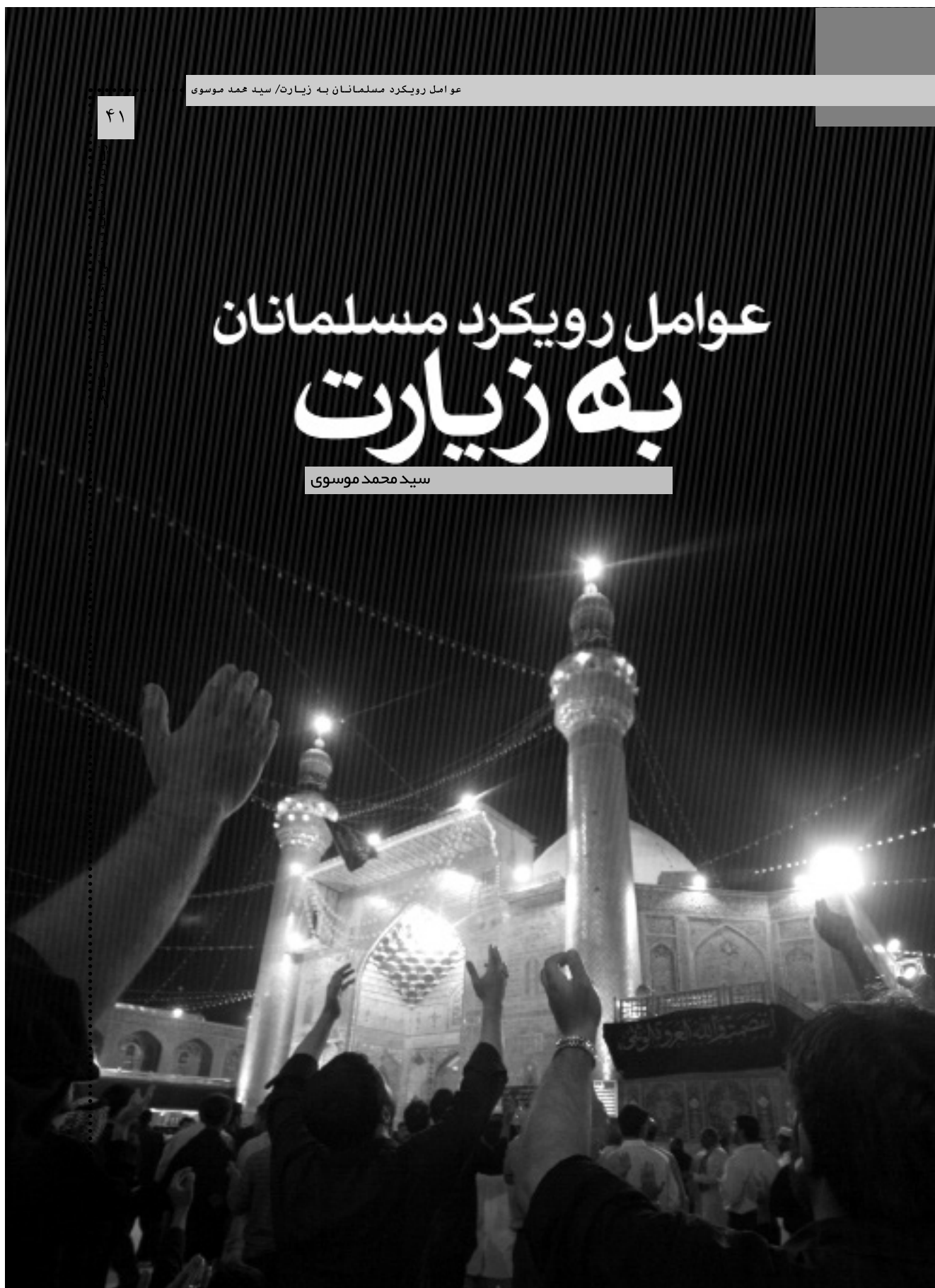

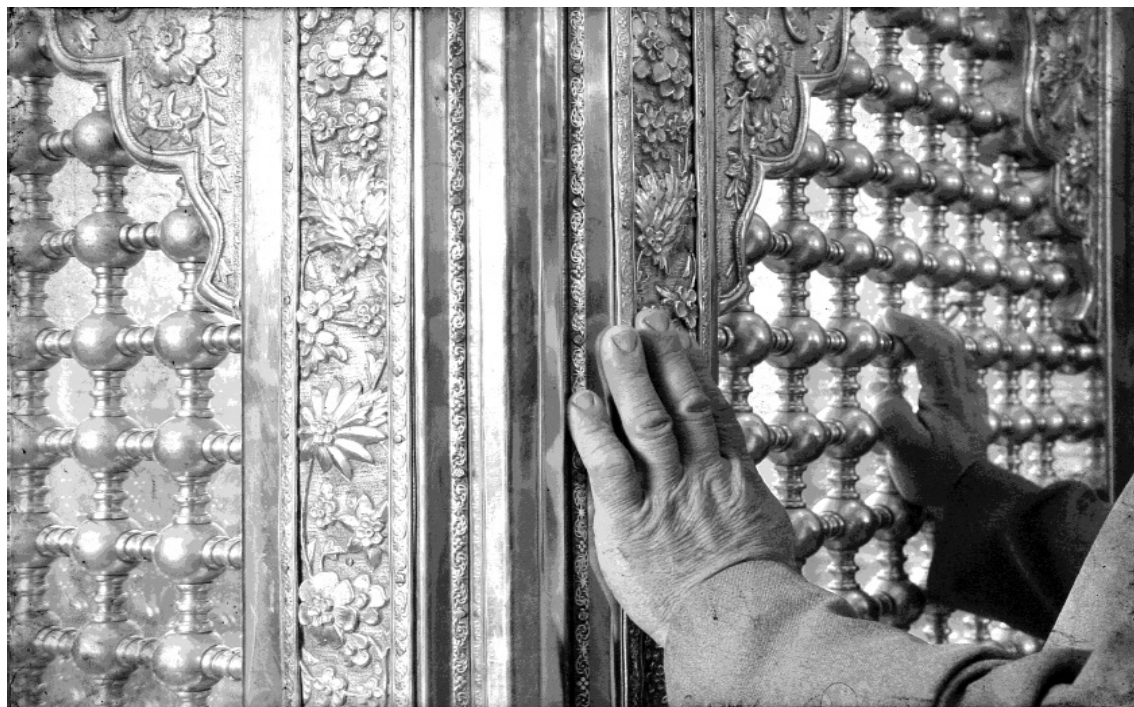
عوامل رویکرد مسلمانان به زیارت/ سید محمد موسوی

۴۱

عوامل رویکرد مسلمانان به زیارت

سید محمد موسوی

مقدمه

زیارت برای بشر، موضوعی فطری و درونی است که به طور طبیعی در زندگی وی ظهور و بروز می‌یابد. انسان با زیارت، دیداری مشتاقانه و آمیخته با احترام نسبت به پیشوایان دینی و رجال خدمت‌گزار سیاسی و اجتماعی، انجام داده و زیارت را نوعی بزرگداشت آنان می‌داند.

بشر در طول تاریخ همواره به بزرگان خود در زمان حیات آنان احترام و ارج نهاده و پس از مرگ نیز، با آداب ویژه‌ای به زیارتشان پرداخته است. از این‌رو، موضوع زیارت یک موضوع همگانی و فطری است که نه تنها در میان مسلمانان، بلکه در زندگی تمام پیروان مذاهب و حتی همه ملت‌ها، به شکل‌های گوناگون رواج داشته و دارد.

زیارت نشانهٔ تکریم انسان‌های برجسته و صاحبان کمال و خدمت‌گزاران بشریت در طول تاریخ است، و همین علاقه و محبت، سبب ساختن معابد و زیارتگاه‌ها در سراسر جهان شده است. سنت مسلمانان بر زیارت قبور نزدیکان، آشنایان، دوستان، بندگان صالح خدا، علما و اولیای الهی از صدر اسلام تاکنون استمرار داشته و به‌ویژه در شب‌های جمعه چشم‌گیرتر است. کمتر کسی است که به این روش و سنت حسنه توجه نداشته باشد.

از سوی دیگر، آرزوی زیارت حرم پیامبر بزرگوار اسلام (صلی الله علیه و آله) و امامان معصوم (علیهم‌السلام) در دل هر مسلمانی موج می‌زند؛ چرا که در زیارت آن بزرگان زیباترین جلوه‌های ارتباط و انس با پیامبر و دودمان پاکش را می‌یابند. به همین دلیل است که با تحمل مشقت‌ها و سختی‌های

فراوان در زمان‌های گذشته، این راه را طی کرده و به سعادت بزرگی نائل شده‌اند. زائران در آن مراقد نورانی به راز و نیاز با خداوند پرداخته و این مکان‌ها را باغی از باغ‌های بهشت دانسته، از خداوند برآورده شدن حاجت‌های خویش را خواسته و امید به استجابت دعاها و شفاعت آن بزرگواران دارند. با توجه به این که زیارت در سیره مسلمانان به شکل برجسته‌تر و با آداب ویژه‌ای مورد توجه است، در این مقاله به «عوامل رویکرد مسلمانان به زیارت» می‌پردازیم.

زیارت از دیدگاه عقل

بی‌شک حس کمال‌طلبی و خداجویی، یکی از حواس اصیل و پایدار در وجود آدمی است. عقل و دل انسان، وی را به سوی سرچشمه هستی و کمال مطلق می‌کشاند. از این رو، هر کردار، رفتار و اندیشه‌ای که انسان را در مسیر کمال یاری بخشد و در رسیدن به سرمنزل مقصود و پیمودن مراحل سیر و سلوک معنوی مدد رساند و مایه نزدیکی او به درگاه الهی باشد، مطلوب و پسندیده است. «زیارت» موضوعی است که اگر با آداب و شرایط آن و همراه با آگاهی و معرفت نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) یا وصی او انجام گیرد، نتایج ارزنده و سازنده‌ای خواهد داشت، که ره‌توشه رشد و بالندگی انسان زائر خواهد بود. زیارت، کارکردهای گوناگونی را موجب می‌شود؛ مانند: کارکرد فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی که در جای خود باید مورد بحث قرار گیرد. خلاصه می‌توان گفت: زیارت اگر توأم با معرفت باشد، زینت‌بخش زندگی انسان است و جامعه پارسایی را بر دل پوشانده، آدمی را به محبوب حقیقی رهنمون می‌شود. بنابراین، مقبول و مطلوب بودن زیارت از نظر عقل، یک واقعیت روشن و آشکار است و این امر، عاملی مهم برای پرداختن به موضوع زیارت به شمار می‌آید.

زیارت از منظر شرع

۱- قرآن کریم

در مشروع بودن زیارت از دیدگاه قرآن کریم به برخی از آیات استدلال شده که به دو نمونه از آنها اشاره می‌کنیم:

«وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا»

«و اگر ایشان هنگامی که به خود ستم کردند، به نزد تو می‌آمدند و از خدا طلب آمرزش می‌نمودند و پیامبر هم برای آنان استغفار می‌نمود، خدا را توبه‌پذیر و مهربان می‌یافتند» (۱).

این آیه پرجاذبه‌ترین آیه‌ای است که امت مسلمان را به زیارت مرقد نورانی پیامبر بزرگوار اسلام (ص) دعوت نموده و عالمان شیعه و سنی به آن تمسک کرده‌اند.

نورالدین سمهودی از عبدالوهاب سیکی نقل می‌کند که آیه یاد شده، بر آمدن به محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) و استغفار نزد وی سفارش نموده، تا آن حضرت نیز برای ایشان استغفار نماید

و این مرتبه‌ای است که با وفات آن حضرت قطع نمی‌شود؛ زیرا پس از رحلت نیز، هنگامی که اعمال امت بر وی عرضه می‌شود، برای آنان استغفار می‌کند!

وی گوید:

دانشمندان از این آیه چنین فهمیده‌اند که شامل زمان حیات و ممات می‌شود و مستحب دانسته‌اند که هر کس نزد قبر آن حضرت آمد، آن را تلاوت نموده و از خدای متعال طلب آمرزش نماید^(۳).

ابن کثیر در تفسیرش گوید: خدای متعال با این آیه عصیانگران و گنه‌کاران را ارشاد می‌کند که هرگاه از آنان نافرمانی و خطایی سر زد، به نزد قبر رسولش آمده و در آن مکان از پیشگاه خداوند طلب آمرزش نمایند و از محضر آن بزرگوار بخواهند که برای‌شان استغفار کند. وقتی چنین کنند، خداوند توبه آنان را پذیرفته و آنها را مورد رحمت و آمرزش خویش قرار خواهد داد. بدین سبب در پایان آیه فرموده است که «خدا را توبه‌پذیر و مهربان خواهند یافت».

آن‌گاه می‌گوید: گروهی این حکایت مشهور را نقل کرده‌اند:

عن العتبی، قال: كنت جالسا عند قبر النبي صلى الله عليه وآله فجاء أعرابي فقال: السلام عليك يا رسول الله، سمعت الله يقول: «وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا» و قد جئتكم مستغفرا لذنبي، مستشفعا بك إلى ربّي ثم أنشأ يقول: ... ثم أنصرف الأعرابي فغلبتني عيني، فرأيت النبي صلى الله عليه وآله في النوم فقال: يا عتبي، الحق الأعرابي فبشره أنّ الله قد غفر له.

شخصی به نام عتبی چنین گوید: روزی کنار قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نشسته بودم؛ فردی اعرابی آمد و گفت: سلام بر تو ای رسول خدا! شنیدم که خداوند می‌فرماید: «و اگر ایشان هنگامی که به خود ستم کردند، به نزد تو می‌آمدند و از خدا آمرزش می‌طلبیدند، و پیامبر هم برای آنان استغفار می‌نمود، خدا را توبه‌پذیر و مهربان می‌یافتند.» اکنون من نزد تو آمده‌ام؛ در حالی که از گناه خویش استغفار می‌کنم و تو را شفیع در پیشگاه پروردگارم قرار می‌دهم. آن‌گاه دو بیت شعر پیرامون عظمت آن حضرت خواند و از آن‌جا رفت.

عتبی گوید: همان‌جا خوابم برد و در خواب دیدم که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به من فرمود: ای عتبی! نزد آن اعرابی برو و به وی بشارت ده که خدا او را آمرزید!^۳

آیه دیگری که به آن استدلال شده، این است:

وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَ مَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ^۴

و هر کس برنامه‌های الهی را بزرگ دارد، نزد پروردگارش برای او خیر و بهتر است؛ و هر کس شعائر الهی را بزرگ دارد، این نشانه تقوای دل هاست.

برخی از مفسران «حرمت» را به معنای چیزی گرفته‌اند که هتک آن روا نیست و هر تکلیفی از سوی خداوند همین حکم را دارد و تعظیم آنها به رعایت و حفظ آنهاست و «شعائر» را به معنای نشانه‌های الهی و علامت‌های دینی دانسته‌اند. اکنون باید گفت که برای رسیدن به خیر و خوبی در پیشگاه پروردگار و نشان دادن حرکتی برخاسته از پاکی دل، چه بزرگداشتی برتر و بهتر از بزرگداشت پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله)، و چه نشانه‌ی خدایی بالاتر از آن بزرگوار؟ بی‌جهت نیست که در آیات گوناگونی، فضیلت و عظمت پیامبر بیان شده است. گاهی به جریان معراج آن حضرت اشاره می‌کند و گاهی از درود خدا و فرشتگان بر وی خبر می‌دهد.

به هر روی، زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله) موضوعی قرآنی و مکتبی است که بر اساس آیاتی مانند آنچه ذکر شد، شکل گرفته و در دل‌های اصحاب جای گرفته است. این خود یکی از عوامل مهم رویکرد مسلمانان به زیارت است.

۲- فضیلت زیارت از دیدگاه پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله)

نقش الگو در زندگی انسان بر کسی پوشیده نیست. هیچ چیز به اندازه‌ی عظمت «روح‌های بزرگ» انسان را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد. آشنایی با شخصیت و زندگی اسوه‌های مکتبی، چراغ راه انسان‌ها بوده و هست و همیشه رفتار، بیش از گفتار اثربخش بوده است. از این رو، قرآن کریم، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را الگویی کامل برای جامعه معرفی می‌نماید و آن حضرت نه تنها در گفتار، بلکه در رفتار خود نیز به معرفی ارزش‌ها می‌پردازد.

در باب زیارت نیز، آن حضرت به زیارت خفتگان در بقیع و شهدای احد و عموی حمزه و قبر مادرش «آمنه» در سرزمین «ابواء» را زیارت می‌کند و... که این رفتار، عامل مهمی در رواج زیارت در میان اصحاب و مسلمانان بوده است.

اما آنچه اکنون در مقام بیان آن هستیم، سفارش‌هایی است که در سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیرامون فضیلت زیارت آمده که به چند نمونه از آنها اشاره می‌کنیم:

فضیلت زیارت خویش

روایات گوناگونی پیرامون زیارت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از زبان خود ایشان وارد شده است. در روایتی چنین می‌فرماید:

مَنْ زَارَنِي حَيًّا أَوْ مَيِّتًا

كَانَتْ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ:

هر کس مرا در زمان حیات یا مماتم زیارت کند، من در روز قیامت شفیع او خواهم بود!^۵

در روایت دیگری فرموده است:

موضوع زیارت یک موضوع همگانی و فطری است که نه تنها در میان مسلمانان، بلکه در زندگی تمام پیروان مذاهب و حتی همه ملت‌ها، به شکل‌های گوناگون رواج داشته و دارد. زیارت نشانه‌ی تکریم انسان‌های برجسته و صاحبان کمال و خدمت‌گزاران بشریت در طول تاریخ است، و همین علاقه و محبت، سبب ساختن معابد و زیارتگاه‌ها در سراسر جهان شده است.

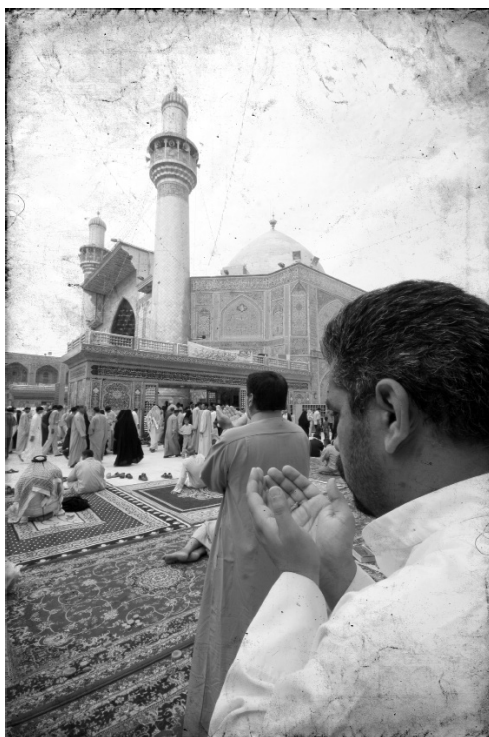

من حجّ إلى مَكَّةَ ثُمَّ قصدني في مسجدی کُتبت له حَجَّتَانِ مبرورتان؛
 هر کس به قصد انجام حج به سوی مکه برود، سپس برای زیارت من به مسجدم (در
 مدینه) بیاید، پاداش دو حج مقبول برایش نوشته خواهد شد.
 نیز در روایتی فرموده است:
 من زارنی فی حیاتی أو بعد موتی کان فی جِواری یوم القیامة؛
 هر کس مرا در زمان حیات یا پس از وفاتم زیارت کند، در روز قیامت در
 همسایگی من خواهد بود.^۷

فضیلت زیارت امام علی (علیه السلام)

حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به من خبر داد: تو در سرزمین
 عراق کشته و دفن خواهی شد؛ پرسیدم: کسی که قبور ما را زیارت کند و آباد نماید و تعهد خویش را به
 آن حفظ کند، چه پاداشی دارد؟ فرمود:

ای ابا الحسن! خداوند متعال قبر تو و قبر فرزندان تو را بقعه‌ای از بقعه‌های بهشت و مکانی از
 مکان‌های آن قرار داده است، و دل‌های آفریدگان شرافتمند و بندگان برگزیده‌اش را مشتاق
 به سوی شما؛ به گونه‌ای که سختی و اذیت کشیدن در راه شما را تحمل نموده و قبرهای تان
 را آباد ساخته و آن‌جا را با انگیزه تقرب به خدا و دوستی پیامبرش بسیار زیارت می‌کنند. ای
 علی! تنها این گروه از شفاعتم برخوردارند و بر حوضم وارد شده و در بهشت زائر می‌باشند.

ای علی! هر کس قبر شما را آباد نماید و به آن جا رفت و آمد کند، همانند کسی است که سلیمان بن داود را در ساختن بیت المقدس یاری رسانده باشد.

کسی که قبر شما را زیارت کند، این کارش با پاداش هفتاد حج - جز حجة الاسلام که واجب است - برابر است و چون از زیارت بازگردد، از گناهان خود پاک گردد؛ مانند روزی که از مادر متولد شده است. از این رو، بر تو مژده باد! و علاقه‌مندان و دوستان را نیز مژده بده، به نعمت‌ها و خوشی‌هایی که نه چشمی دیده، نه گوشی شنیده و نه بر قلب کسی خطور کرده است! اما افراد بی‌مقداری از میان مردم، زائران کوی شما را سرزنش می‌نمایند؛ آن گونه که زنان بدکاره را به سبب کار بدشان، این دسته، بدان امت من هستند که شفاعت من به آنان نرسد و بر حوضم وارد نخواهند شد.^۸

فضیلت زیارت امام حسن (علیه السلام)

ابن عباس گوید: پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود:

مَنْ زَارَ الْحَسْنَ فِي بَقْعِهِ ثَبَّتَ قَدَمَهُ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزَلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ.

هر کس امام حسن را در بقعش زیارت کند، آن روزی که گام‌ها بر صراط می‌لغزد، گام‌های او استوار خواهد بود.^۹

فضیلت زیارت امام حسین (علیه السلام)

ابن عباس گوید: پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره شهادت امام حسین (علیه السلام) مطالبی بیان فرمود؛ آن گاه در فضیلت زیارت آن حضرت چنین فرمود:

مَنْ زَارَهُ عَارِفًا بِحَقِّهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَوَابَ أَلْفِ حَجَّةٍ وَ أَلْفِ عُمْرَةٍ أَلَا وَ مَنْ زَارَهُ فَقَدْ زَارَنِي وَ مَنْ زَارَنِي فَكَأَنَّمَا زَارَ اللَّهَ وَ حَقُّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَهُ بِالنَّارِ أَلَا وَ إِنَّ الْإِجَابَةَ تَحْتَ قُبَّتِهِ وَ الشِّفَاءَ فِي ثُرْبَتِهِ وَ الْأَمَّةَ مِنْ وَلَدِهِ الْحَدِيثِ.

هر کس او را زیارت کند و به حق وی معرفت داشته باشد، خداوند پاداش هزار حج و هزار عمره را برایش می‌نویسد. آگاه باش! هر کس او را زیارت کند، مرا زیارت کرده و هر که مرا زیارت

کند، گویا خدا را زیارت نموده است و سزاوار است که خداوند او را به آتش دوزخ عذاب نکند. آگاه باش! دعا زیر گنبد او مستجاب است و تربت او شفاست و امامان از نسل اویند...^۱.

فضلیت زیارت اهل بیت (علیهم السلام)

روایات بسیاری درباره ثواب زیارت اهل بیت پیامبر بزرگوار اسلام (صلی الله علیه و آله) وارد شده که به یک روایت جالب و جامع اشاره می‌کنیم:

در ضمن روایتی طولانی که جابر از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نقل کرده چنین آمده است: خدای سبحان گروهی از فرشتگان را گماشته تا فاطمه (علیها السلام) را از پیش رو، پشت سر، سمت راست و چپ محافظت نمایند و در زمان زندگی و پس از مرگ نیز

همراهیش کنند و بر او، پدرش، شوهرش و فرزندان درود فراوان بفرستند. هر کس مرا پس از وفاتم زیارت کند، گویا فاطمه را زیارت کرده و کسی که فاطمه را زیارت کند، مرا زیارت کرده است. هر کس علی بن ابی طالب را زیارت کند، گویا فاطمه را زیارت کرده و کسی که حسن و حسین را زیارت کند، گویا علی را زیارت کرده و هر کس فرزندان حسن و حسین را زیارت کند، گویا خودشان را زیارت نموده است...^۲. بنابراین، زیارت هر کدام از امامان (علیهم السلام) در حقیقت، زیارت همه آنان و گویا زیارت پیامبر و

زیارت هر کدام از امامان
(علیهم السلام) در حقیقت،
زیارت همه آنان و گویا زیارت
پیامبر و علی و فاطمه (علیهم
السلام) است و دارای فضیلت
و ثواب فراوان می باشد.

علی و فاطمه (علیهم السلام) است و دارای فضیلت و ثواب فراوان می باشد. حتی اگر دلایل فراوان دیگری که به طور ویژه برای زیارت هر یک اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسیده است، نبود، همین روایت کافی بود! البته گاهی می بینیم که زیارت یکی از امامان (علیهم السلام) بنابر دلایلی، دارای ثواب ویژه است و به آن سفارش بسیار شده است که در جای خود باید مورد توجه قرار گیرد. برای نمونه شاید بتوان گفت تأکید ویژه بر زیارت امام حسین (علیه السلام) و اصحاب باوفای ایشان را که ثواب مخصوص برای آن وضع شده، به سبب فداکاری عظیم ایشان برای حفظ آرمان های دینی و ارزش های اسلامی باشد، تا از راه زیارت و پیوند با او و یارانش، راهشان پررهرو و جاودانه بماند و اسلام و جامعه اسلامی بیمه گردد.

۳- فضیلت زیارت از دیدگاه ائمه (علیهم السلام)

بی شک، حرمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از بالاترین و والاترین حرمت های الهی است که بر هر مسلمانی واجب و لازم است و اگر آن را نادیده بگیرد، از وادی اسلام و ایمان بیرون رفته است. از سوی دیگر، حرمت پیامبر، از حرمت اهل بیت پاک و معصومش جدا نیست؛ زیرا هم در آفرینش از یک نورند و هم در مقام و منزلت و پاکی و فضیلت، شریکند، و هم در درود و سلام و تعظیم و احترام یکسانند. خداوند در آیه تطهیر می فرماید:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا؛ همانا خداوند می خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت دور کند و کاملاً شما را پاک سازد.^۱

باید توجه داشت که وقتی سیره پیامبر (صلی الله علیه و آله) در باب زیارت، تأثیر فراوان در دل و ذهن اصحاب و مسلمانان می گذارد و بهترین انگیزه را در آنان به وجود می آورد، رفتار و سیره امامان معصوم و اهل بیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نیز در دل ارادتمندان و شیعیانشان تأثیر فراوان داشته و دارد. برای نمونه: هنگامی که در روایات می خوانیم حضرت علی (علیه السلام) همواره به زیارت قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) می رفت و می گریست، یا می خوانیم که امام حسین (علیه السلام) هر شامگاه جمعه به زیارت قبر برادرش امام حسن (علیه السلام) می رفت، یا امام سجاد (علیه السلام) به زیارت حضرت علی (علیه السلام) می رفت و از شتر پایین آمده و صورتش را روی قبر می گذارد، یا در برابر آن مرقد نورانی می ایستد و می گیرد و زیارت معروف «امین الله» را بر زبان جاری می سازد، یا امام صادق (علیه السلام) زمانی که به کوفه می رسد، از کجاوه پایین آمده، غسل نموده، لباس خود را عوض کرده و با پای برهنه، تسبیح گویان به سوی قبر جد بزرگوارش امیرالمؤمنین می رود، همه این صحنه های زیبا، انگیزه مهمی در شیعیان ایجاد می کند که به زیارت امامان معصوم رفته و با آن بزرگواران تجدید پیمان نمایند و چند بیت زیر را زمزمه کنند:

گر برکنم دل از تو و مهر از تو بگسلم این مهر بر که افکنم این دل کجا برم؟
 نامم ز کار نامه عشاق محو باد گر جز محبت تو بود ذکر دیگرم
 ای عاشقان کوی تو از ذره بیشتر من کی رسم به وصل تو، کز ذره کمتر
 اما آنچه اکنون در مقام بیان آن هستیم، اشاره به برخی از سخنان آن بزرگواران است که تأکید فراوانی
 بر فضیلت زیارت و پاداش آن دارد.

تشویق به زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام)

امام صادق (علیه السلام) به عنوان رئیس مذهب جعفری، یاران خود را به این امر سفارش نموده و گاه آنان را به سبب ترک زیارت قبر امیرمؤمنان سرزنش کرده است؛ یک نمونه آن چنین است:
 ابووهب قصری گوید: وارد مدینه شدم و به محضر امام صادق (علیه السلام) شرفیاب
 گشتم و عرض کردم: به زیارت شما آمدم، در حالی که قبر امیرمؤمنان را زیارت
 نکرده‌ام. حضرت فرمود: چه بد کاری انجام دادی! اگر از شیعیان ما نبودی، هرگز
 به تو نگاه نمی کردم! آیا زیارت نمی کنی کسی را که خدا با فرشتگانش او را زیارت
 می کنند و پیامبران و مؤمنان به زیارتش می روند؟! عرض کردم: فدایت شوم! من این
 را نمی دانستم. امام (علیه السلام) فرمود:
 فَأَعْلَمُ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْأَئِمَّةِ كُلِّهِمْ وَلَهُ ثَوَابُ أَعْمَالِهِمْ
 وَ عَلَى قَدَرِ أَعْمَالِهِمْ فَضْلُوا! اکنون بدان که امیرمؤمنان (علیه السلام) نزد خداوند از همه
 امامان برتر است و پاداش کارهای آنان برای اوست، و به اندازه کارهایشان برتری
 یافته‌اند.^{۳۱}

تشویق به زیارت امام حسین (علیه السلام)

امام صادق (علیه السلام) بر زیارت امام حسین (علیه السلام) تأکید فراوان فرموده است.
 این موضوع در سخنان آن حضرت، به
 شیوه‌های گوناگونی بیان شده است.
 بخش عمده‌ای از کتاب‌های مزار،
 درباره زیارت سالار شهیدان حضرت
 امام حسین (علیه السلام) است که
 از زوایای گوناگون، آن را مورد توجه
 و سفارش قرار داده است. دسته‌ای
 از روایات، درباره فضیلت زیارت آن
 امام همام و دسته دیگر درباره اوقات
 مخصوص زیارت وارد شده؛ مانند: زیارت

هنگامی که در روایات

می خوانیم امام سجاد (علیه السلام) به
 زیارت حضرت علی (علیه السلام) می رفت و
 از شتر پایین آمده و صورتش را روی قبر می گذارد،
 یا در برابر آن مرقد نورانی می ایستد و می گرید و
 زیارت معروف «امین الله» را بر زبان جاری می سازد، یا
 امام صادق (علیه السلام) زمانی که به کوفه می رسد، از
 کجاوه پایین آمده، غسل نموده، لباس خود را عوض کرده
 و با پای برهنه، تسبیح گویان به سوی قبر جد بزرگوارش
 امیرالمؤمنین می رود، همه این صحنه‌های زیبا، انگیزه
 مهمی در شیعیان ایجاد می کند که به زیارت امامان
 معصوم رفته و با آن بزرگواران تجدید پیمان
 نمایند.

آن حضرت در نیمه ماه رجب، نیمه ماه شعبان، روز عرفه، شب و روز عید قربان و نیز عید فطر و شب قدر و شب عاشورا و اربعین، برخی از آنها نیز درباره آداب زیارت و چگونگی سلام و درود بر آن بزرگوار وارد شده است.

این موضوع، چنان مهم است که بعضی از روایات به زمان بندی آن و فاصله دو زیارت برای قشرهای مختلف مردم پرداخته و بر همگان خواه ثروتمند و خواه فقیر، زیارت حضرتش را امری لازم و اجتناب ناپذیر شمرده است؛ با این تفاوت که شخص دارا و غنی باید سالی دو بار به زیارت آن حضرت برود و شخص تهی دست، هر سه سال یک بار. نیز فرموده اند که سزاوار نیست فرد مسلمان بیش از چهار سال زیارت امام حسین (علیه السلام) را رها کند و اگر سه سال بگذرد و به زیارت آن حضرت نرود، عاق پیامبر (صلی الله علیه و آله) شده و حرمت وی را از بین برده است؛ جز در صورتی که معذور باشد. در روایتی چنین آمده است:

ابان بن تغلب گوید که امام صادق (علیه السلام) به من فرمود: ای ابان! چه زمانی به زیارت قبر حسین (علیه السلام) رفته ای؟ عرض کردم: به خدا سوگند ای فرزند رسول خدا! مدتی است که به زیارتش نرفته ام. امام (علیه السلام) فرمود: پروردگارم را پاک و منزّه دانسته و ستایش می کنم، [شگفتا!] تو از سران شیعه ای و حسین (علیه السلام) را رها کرده ای و به زیارتش نمی روی؟! هر کس امام حسین (علیه السلام) را زیارت کند، خداوند برای هر گامی که برمی دارد، حسنه ای (علیه السلام) نوشته و گناهی را از بین می برد، و گناهان گذشته و آینده اش را می آمرزد.

يَا اَبَانَ بْنَ تَغْلِبٍ لَقَدْ قَتَلَ الْحُسَيْنُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَهَبَطَ عَلَى قَبْرِهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ

شُعْتُ غُبْرُ يَبْكُونُ عَلَيْهِ وَ يَنُوحُونَ عَلَيْهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛
ای ابان! حسین کشته شد؛ آن گاه هفتاد هزار فرشته با حالتی ژولیده و غبار آلود بر
قبرش فرود آمده، برایش می گریند و تا روز قیامت نوحه می خوانند.^{۴۱}

تشویق به زیارت امام رضا (علیه السلام)

مرحوم کلینی با سند خود چنین نقل کرده است:

یحیی بن سلیمان مازنی گوید که امام موسی بن جعفر (علیه السلام) فرمود: هر کس
قبر فرزندم علی را زیارت کند، از پاداش هفتاد حج مقبول در پیشگاه خداوند برخوردار
است. عرض کردم: پاداش هفتاد حج؟! فرمود: آری، هفتاد هزار حج. پرسیدم: هفتاد
هزار حج؟! فرمود: چه بسا حجی که مورد قبول واقع نمی شود! هر کس او را زیارت
کند و شبی را نزد وی به سر برد، مانند کسی است که خدا را در عرش زیارت نموده
است.^{۵۱}

این گونه روایات که تاکید و سفارش به زیارت یکی از امامان معصوم دارد، بسیار است و در جمع بندی
به همان مطلبی می رسیم که خود آن بزرگواران به آن اشاره نموده و فرموده اند:

زید شحام گوید: از امام صادق (علیه السلام) پرسیدم: امام حسن برتر است یا امام
حسین؟ فرمود: فضیلت اول ما به آخر ما و فضیلت آخر ما به اول ما برمی گردد و همه
ایشان دارای فضیلتند. عرض کردم: فدایت شوم! پاسخ مرا به تفصیل بیان فرما؛ به خدا
سوگند! من از شما جز برای دانستن نمی پرسم. آن گاه امام (علیه السلام) فرمود: ما از
یک درخت هستیم و خداوند از یک سرشت ما را آفریده است. فضیلت ما از خداست

و علم ما از سوی اوست؛ ما امین او بر آفریدگانش هستیم؛ ما به سوی آیین او فرا می‌خوانیم و واسطه‌های میان او و آفریدگانش هستیم. آیا بیشتر برایت بگویم ای زید؟ عرض کردم: آری؛ فرمود: آفرینش ما یکی، علم ما یکی، فضیلت ما یکی و همه ما در پیشگاه خداوند (عز و جل) یکی هستیم. عرض کردم: از تعداد خودتان آگاهم نما. فرمود:

نَحْنُ اثْنَا عَشَرَ هَكَذَا حَوْلَ عَرْشِ رَبِّنَا جَلَّ وَ عَزَّ فِي مُبْتَدِئِ خَلْقِنَا أَوْلُنَا مُحَمَّدٌ وَ أَوْسَطُنَا مُحَمَّدٌ وَ آخِرُنَا مُحَمَّدٌ؛

ما دوازده نفریم که در آغاز آفرینش، اطراف عرش پروردگارمان بودیم. اول شخص از ما محمد، شخص میانی ما محمد و آخرین ما محمد است.^{۶۱} پس زیارت هر کدام از ایشان، زیارت دیگری است و گویا همان فضیلت را دارد.

تشویق به زیارت حضرت معصومه (علیها السلام)

از امام صادق (علیه السلام) در ضمن روایتی چنین آمده است:

سَتُدْفَنُ فِيهَا امْرَأَةٌ مِنْ أَوْلَادِي تُسَمَّى فَاطِمَةَ فَمَنْ زَارَهَا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ؛

به زودی در آن سرزمین (قم) بانویی از فرزندان من به خاک سپرده می‌شود که نام او فاطمه است. پس هر کس او را زیارت کند، بهشت بر او واجب می‌گردد.^{۶۲}

در حدیث دیگری امام جواد (علیه السلام) می‌فرماید:

مَنْ زَارَ عَمَّتِي بِقُمْ فَلَهُ الْجَنَّةُ؛

هر کس عمه‌ام را در «قم» زیارت کند، بهشت برای اوست.^{۶۳}

باید با آمادگی قلبی و اشتیاق
درونی، به زیارت اولیای الهی
همت گمارده و با انگیزه‌ای نیرومند،
سختی‌های این راه را تحمل کرده
و به آن جامه عمل پوشانید.

تشویق به زیارت قبور مؤمنان (علیه السلام)

روایات فراوانی درباره زیارت اهل قبور و به خاک سپرده شدگان از اهل ایمان و بستگان به دست ما رسیده و در کتاب‌های حدیث آمده است که به دو نمونه از آنها اشاره می‌کنیم:

از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که
امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرمود:

زُورُوا مَوْتَاكُمْ فَإِنَّهُمْ يَفْرَحُونَ بِزِيَارَتِكُمْ وَ لَيَطْلُبَنَّ أَحَدُكُمْ
حَاجَتَهُ عِنْدَ قَبْرِ أَبِيهِ وَ عِنْدَ قَبْرِ أُمِّهِ بِمَا يَدْعُو لَهُمَا؛ مردگان

خود را زیارت کنید؛ زیرا آنان به واسطه زیارت شما خوشحال

می‌شوند و هر کدامتان حاجت خود را نزد قبر پدر و مادر بخواهد، همراه با دعایی که
بر آن دو می‌کند.^{۹۱}

امام رضا (علیه السلام) فرمود:

مَا مِنْ عَبْدٍ زَارَ قَبْرَ مُؤْمِنٍ فَقَرَأَ عِنْدَهُ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ سَبْعَ مَرَّاتٍ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ
وَ لَصَاحِبِ الْقَبْرِ؛

هیچ بنده‌ای نیست که قبر مؤمنی را زیارت کند و پس از آن هفت بار سوره «انا انزلناه
فی لیلۃ القدر» را بخواند، جز این که خداوند او را و صاحب قبر را می‌آمرزد.^{۹۲}

۴- فضیلت زیارت از دیدگاه فقیهان و دانشمندان

با آنچه گفته شد، فضیلت زیارت در پرتو آیات و روایات ثابت شد و با وجود دلیل عقلی و نقلی از کتاب و سنت بر موضوعی، نیازی به اجماع نداریم؛ بلکه اعتبار اجماع از آن جهت است که کاشف از قول معصوم (علیه السلام) است. با این وصف، برای تأیید و تأکید بیشتر می‌گوییم که موضوع فضیلت زیارت، مورد اتفاق همه دانشمندان مسلمان در دوران‌های گوناگون بوده و این خود، گواه روشنی بر حقایق آن است.

مرحوم علامه امینی (ره) نیز در کتاب شریف «الغدير» از منابع گوناگون و فراوانی از اهل سنت، استحباب زیارت قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نقل کرده و مورد توجه قرار داده است.

از این رو، زیارت از دیدگاه علمای اهل سنت و شیعه، موضوعی مهم و قابل توجه بوده است، که نه تنها خود به آن عمل نموده و مشتاقانه در مراقب نورانی و اماکن زیارتی حاضر می‌شدند، بلکه در کتاب‌های فقهی، روایی، اخلاقی و تاریخی به آن پرداخته و بر انجام آن تأکید نموده‌اند.

این امر از زمان عالمان بزرگی مانند شیخ صدوق و شیخ مفید، تا فقیهان زمان حاضر مورد سفارش و

تاکید بوده و هست. در این بخش به سخن برخی از بزرگان اشاره می‌کنیم:

الف. شیخ صدوق (ره) پس از بیان حج و وداع با خانه خدا می‌گوید:

آن‌گاه برای زیارت پیامبر و امامان (علیهم السلام) به مدینه می‌روی.^{۱۲}

ب. شیخ مفید (ره) نیز می‌گوید: مسلمانان اتفاق نظر دارند که زیارت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) واجب است، تا آن‌جا که روایت کرده‌اند هر کس حج به‌جا آورد و پیامبر را زیارت نکند، به آن حضرت جفا کرده است. ایشان بخشی از کتابش را که «مزار» نام دارد، به «وجوب زیارت امام حسین (علیه السلام)» اختصاص داده است.

ج. قاضی عیاض (از دانشمندان اهل سنت) در کتاب «الشفا بتعريف حقوق المصطفى» می‌گوید:

زیارت قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سنت‌های مسلمانان است که بر آن اتفاق نظر دارند و فضیلتی است که بر انجامش تشویق شده‌اند.^{۱۳}

آنچه گذشت، گوشه‌ای از دلایل علاقه مسلمانان به زیارت پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) پاکش و زیارت دیگر منسوبان به خاندان رسالت و امامزادگان بزرگوار، بلکه زیارت اهل قبور از مؤمنان را بازگو می‌کند.

پایان سخن

آگاهی از مبانی عقلی و روان‌شناختی زیارت از یک سو و در نظر گرفتن برخی از آیات قرآن پیرامون تشویق بر زیارت از سوی دیگر، توجه به سیره عملی و رفتار پیامبر و امامان معصوم (علیهم السلام)، و شنیدن سخنان آن بزرگواران و پیروان ایشان در سفارش فراوان بر زیارت و فضیلت و آثار آن، انسان مسلمان و ارادتمند به خاندان رسالت را بر آن می‌دارد که با آمادگی قلبی و اشتیاق درونی، به زیارت آن اولیای الهی همت گمارده و با انگیزه‌های نیرومند، سختی‌های این راه را تحمل کرده و به آن جامه عمل بپوشانند.

از این رو، برای شیعیان و دوستداران اهل بیت، زیارت مرقد نورانی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (علیهم

السلام) آرزوی بزرگی است که هر گاه فرصتی بیابند، خود را به این مکان‌های مقدس می‌رسانند، تا از پاداشی که در سخنان آن بزرگواران آمده، بهره‌مند شوند.

آرزومندیم ما مردم ایران که در زیر سایه پرمهر هشتمین اختر تابناک ولایت و امامت، حضرت امام رضا (علیه السلام) و خواهر گرامیش کریمه اهل بیت (ع) زندگی می‌کنیم و دستیابی به زیارت آن دو بزرگوار برایمان آسان‌تر است، توفیق بیشتری برای کسب فیض و درک ثواب زیارتشان داشته باشیم.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- نساء، آیه ۶۴
- ۲- سمعودی، وفاء الوفا، ج ۴، ص ۱۳۶۰.
- ۳- تفسیر ابن کثیر، ج ۱، ص ۷۷۳.
- ۴- حج، آیه ۳۰ و ۳۲.
- ۵- مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۳۹ ح ۲.
- ۶- موسوعة زیارات المعصومین (ع)، ج ۱، ص ۵۰ به نقل از: متقی هندی، کنز العمال، ج ۵، ص ۱۳۵، ح ۱۲۳۷۰.
- ۷- ابن قولوله، کامل‌الزیارات، ص ۱۳، ح ۱۱.
- ۸- بحار الانوار، ج ۹۷، ص ۱۲۰، ح ۲۲.
- ۹- همان، ج ۹۷، ص ۱۴۱، ح ۱۴.
- ۱۰- حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۴، ص ۴۵۲، ح ۱۹۵۸۱.
- ۱۱- بحار الانوار، ج ۹۷، ص ۱۲۲، ح ۲۸.
- ۱۲- احزاب، آیه ۳۳.
- ۱۳- بحار الانوار، ج ۹۷، ص ۲۵۷، ح ۳.
- ۱۴- بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۷، ح ۲۹.
- ۱۵- کلینی، الکافی، ج ۴، ص ۵۸۵، ح ۴.
- ۱۶- بحار الانوار، ج ۳۶، ص ۳۹۹، ح ۹.
- ۱۷- همان، ج ۵۷، ص ۲۱۶، ح ۴۱.
- ۱۸- همان، ج ۴۸، ص ۳۱۶.
- ۱۹- وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۲۲۳، ح ۳۴۶۶.
- ۲۰- وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۲۲۷، ح ۳۴۷۹.
- ۲۱- شیخ صدوق، الهدایه، ص ۲۵۵.
- ۲۲- موسوعة زیارات المعصومین (ع)، مقدمه، ص ۱۱۷.